

АРТПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

У статті проаналізовано передумови розвитку артпедагогіки – однієї із сучасних галузей знання. Розкривається поняття "артпедагогіка" як засіб розвитку можливості для самопізнання та набуття навичок, необхідних майбутнім фахівцям початкової освіти.

Ключові слова: артпедагогіка, мистецтво, майбутні вчителі початкової освіти, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Підвищення якості освіти – одна з найактуальніших проблем не тільки України, а й всього світового співтовариства. І саме підготовка компетентного, висококваліфікованого вчителя, модернізація змісту освіти та переосмислення її мети й результату є одним із засобів розв'язання цієї проблеми. Завдання педагогічного ВНЗ – підготувати компетентного вчителя, здатного працювати у нових умовах, застосовувати інноваційні технології, що реалізуються у педагогічній практиці засобами спілкування, позитивно впливати та змінювати педагогічну систему.

Одночасно з цим виявляється ряд суперечностей: передусім між потребами розвитку творчих можливостей особистостей учнів та недостатнім рівнем підготовки до такої діяльності педагога; між потребами суспільства у розвитку творчої особистості вчителя та недостатньою розробленістю педагогічних технологій формування у нього відповідних якостей та вмінь.

Аналіз останніх досліджень. Протягом останнього десятиріччя в педагогічних науках активізувався пошук можливостей використання мистецтва для вирішення професійних соціально-педагогічних завдань. Завдяки цьому формується нова галузь наукового знання, що має назву "артпедагогіка", яка ґрунтується на синтезі педагогіки й мистецтва.

Ще на зорі людської цивілізації жерці, а потім лікарі, філософи, педагоги використовували різні види мистецтва для лікування душі й тіла. Вони замислювалися над таємницями впливу живопису, театру, рухів, музики, намагаючись визначити роль мистецтва як у відновленні функцій організму, так у формуванні духовного світу особистості. Найвизначніші давньогрецькі філософи Піфагор (VI в. до н. е.), Аристотель, Платон (IV в. до н. е.) вказували на профілактичну та лікувальну силу впливу музики, в античних джерелах знаходиться безліч свідчень чудесного зцілення завдяки впливу того чи іншого виду мистецтва. Дослідження в галузі художньої педагогіки показують, що

мистецтво розвиває особистість, розширює загальний і художній світогляд, реалізує пізнавальні інтереси. Мистецтво, будучи своєрідною формою естетичного пізнання дійсності й відображення її в художніх образах, дозволяє відчувати світ у всьому його багатстві.

На позитивному впливі мистецтва на розумову діяльність особистості наголошено і в сучасних дослідженнях у галузі артпедагогіки. Важливу роль мистецтва у навчанні й вихованні визначали дослідники Е. Бурно, Г. Бурковський, О. Гавель, А. Граборов, Н. Горобець, Ж. Демор, О. Карабанова, В. Кащенко, Н. Кузан, В. Тіменко, В. Тушева, Л. Фірсова, Р. Хайкін та інші.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні необхідності вивчення і застосування артпедагогіки у процесі підготовки майбутніх вчителів початкової освіти, у визначенні ролі мистецтва, зокрема, що мистецтво містить у собі художньо-естетичні, гуманістичні, пізнавальні, моральні цінності та впливає на моральне, духовне становлення особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний педагог має творчо підходити до організації освітнього процесу, враховуючи конкретні умови школи, класу, вміти швидко орієнтуватися та використовувати інформаційний простір, постійно працювати над удосконаленням власного інтелектуального потенціалу. У цьому сенсі на перший план виступає не формальна приналежність до професії, а професійна компетентність, тобто відповідність фахівця вимогам професійної діяльності, основи якої закладаються значною мірою профільною школою, а пізніше – ВНЗ. Це дає змогу сучасному вчителю з інноваційним мисленням будувати свою професійну діяльність на високому рівні, приймати обґрунтовані рішення, постійно працювати над підвищенням професіоналізму. Показником чи критерієм оцінки професійної готовності вчителя є не лише система сформованих предметних чи міжпредметних компетентностей, а й позапредметних, не прив'язаних до конкретних навчальних предметів, сформованість у вчителя відповідно до соціального замовлення ключових компетентностей, що проявляються в інтелектуальній, комунікативній, інформаційній, суспільно-політичній та особистісній сферах.

У наш час все більше уваги приділяється людині як особистості – його свідомості, духовності, культурі, а також високорозвиненому інтелекту й розумовому потенціалу. Тому не викликає сумнівів гостра необхідність відповідної підготовки молодого покоління вчителів, за якою школу закінчували б освічені особистості, які мають знання основ науки, мали високий рівень культури, уміння самостійно мислити, ініціативно, творчо вирішувати життєві й професійні проблеми. У зв'язку з цим перед вищою школою і, відповідно,

кожним викладачем, постає задача створити умови для виховання гармонійно-розвиненої, творчої активної особистості, здатної до самовизначення, комунікації й співробітництва.

Саме мистецтво, на наше переконання, чи не найефективніше емоційно впливає на людину, і саме молоді люди, майбутні вчителі мають готуватися до своєї професійної діяльності, сприяти підготовці учнів до творчого діалогу, образного пізнання світу й мистецтва, навчати "мовою мистецтва". Слово вчителя допомагає дитині осягнути істину, пізнати глибину побаченого, формує пізнавальні навички та мотивує дитину до навчання.

Артпедагогіка (за визначенням О. Медведєвої) – це синтез галузей наукового знання (мистецтва та педагогіки), що визначають і забезпечують розробку теорії та практики педагогічного корекційно-спрямованого процесу художнього розвитку дітей, спрямованого на формування основ художньої культури особистості через мистецтво і художньо-творчу діяльність (музичну, образотворчу, художньо-мовленнєву, театралізовано-ігрову тощо) [1].

Артпедагогіка виникла і розвивається на перетині педагогіки і мистецтва. Сутність артпедагогіки полягає в тому, щоб у процесі виховання і навчання розвинути у особистості художню культуру і допомогти знайти підхід до успішного оволодіння практичними вміннями в різних видах художньої діяльності. Зазначимо, що на сьогодні поняття "артпедагогіка" як особливий напрямок у сучасній педагогічній науці не отримало ще досить повного і точного визначення. Але, незважаючи на цей факт, педагоги і творчо мислячі вчителі, викладачі ВНЗ все частіше починають використовувати у своїй практиці окремі прийоми, методи і технології артпедагогіки. Даний напрямок з кожним роком все більш наполегливо заявляє про себе в сучасному освітньому та культурному просторі. Варто зауважити, що в цьому розумінні мистецтво стає лише засобом вирішення професійних завдань. Іншими словами за допомогою засобів мистецтва стає можливим вирішення професійних педагогічних завдань, без претензій на серйозну художню освіту. Необхідно зазначити, що в артпедагогіці дуже тісно переплітаються художній розвиток і естетичне виховання, що дає можливість використовувати в освітньому процесі практично всі види мистецтва.

Артпедагогіка має на меті допомогти людині навчитися розуміти себе та гармонійно співіснувати з навколишнім суспільством, навчитися пізнавати дію законів краси і моральності в світі. За допомогою мистецтва можна ефективно корегувати певні аспекти самосвідомості студента. Саме артпедагогіка дає змогу актуалізувати внутрішній потенціал особистості і сформувати її творчу позицію, розкрити творчий потенціал і вийти за межі знань, подолати та звільнитися від

обмежень. Це головна її особливість: оперувати засобами мистецтва й художньо-творчою діяльністю, маючи при цьому великий виховний потенціал. Артпедагогіка здатна розвивати креативність в особистості, допомагає знаходити ефективні рішення та сприяє професійній самореалізації й зростанню.

Дослідниця Т. Прикотенко [4] виділяє такі основні ознаки артпедагогіки:

- оперування засобами мистецтва під час вирішення професійних педагогічних завдань (при цьому не акцентується увага на здобутті серйозної художньої освіти);
- створення в освітньому просторі системи морально-естетичної взаємодії на основі інтеграції педагогіки, мистецтва, психології;
- домінування діалогу педагога зі студентами в освітньому процесі;
- спільна художня творчість педагога і студента;
- "введення" творів мистецтва під час вивчення найрізноманітніших предметів (засвоєння програмного матеріалу на внутрішньому, глибинному рівні сприйняття інформації);
- організація корекційно-компенсувальної, корекційно-розвивальної роботи зі студентами, що ґрунтується на їхній участі в різноманітних видах і формах художньо-творчої діяльності.

Таким чином, використання артпедагогіки як засобу навчання допомагає майбутнім вчителям початкової освіти набути комунікативних навичок, розкриває безліч можливостей для самопізнання і самовираження, розвиває творче і образне мислення, уяву та збагачує досвід творчої роботи.

В якості концептуальних ідей артпедагогіки О. Корженко [2] вирізняє такі: ідея гуманізації, ідея креативності, ідея рефлексивності, а також – ідея інтегративності.

Що стосується гуманізації, то, на думку автора, це – стрижень нового педагогічного мислення, в основі якого лежить установка сходження до особистості, до людини як найвищої цінності. Гуманізм – основа артпедагогіки, головний принцип діяльності педагога, якщо тільки він реалізується стосовно кожного учня незалежно від його здібностей. Віра в індивідуальність передбачає велику роботу вчителя над собою, над своїм ставленням до учнів, які не викликають симпатії педагога. При цьому виховні цілі превалюють над цілями навчання. Сам цей процес насичується роздумами над вічними проблемами (добра і зла, любові і мудрості, краси і гармонії тощо).

Креативність включає в себе чотири основні аспекти: креативне середовище, креативна особистість, креативний продукт, креативний процес. Особистість стає креативною, тільки якщо вона може здійснювати свою творчу

діяльність повноцінно, в умовах вільного і творчого середовища. Творча здатність не може виникнути і тим більше розвинути в результаті примусу. Тому перед педагогом постає питання, як створити умови, що стимулюватимуть до творчості. Безпека креативного середовища реалізується:

- прийняттям безумовної цінності індивіда, здатністю до самовираження;
- створенням атмосфери, в якій відсутня однозначна зовнішня оцінка (вона зобов'язує захищатися, а її відсутність розкріпачує людину);
- наявністю чуйності та розуміння [3].

Реалізація ідеї рефлексивності – це готовність і здатність людини творчо осмислювати та долати проблемно-конфліктні ситуації; вміння знаходити нові цінності та сенс, адаптуватися в незвичних міжособистісних системах відносин, ставити і вирішувати неординарні практичні завдання. В якості основного показника рефлексивної культури особистості можна розглядати її здатність до роботи в умовах невизначеності, що свідчить про взаємозв'язок рефлексії й творчих можливостей особистості [5].

Ідея інтегративності закладена в самій основі артпедагогіки. Як зазначено вище, вона розвивається на основі злиття всіх галузей і видів мистецтва, а також – педагогіки, психології та інших галузей наук про людину. Гармонійне поєднання всіх видів і форм різноманітної художньої діяльності збагачує морально-естетичне наповнення особистості. Разом з тим, використання артпедагогіки допомагає освоювати інформацію в основному за допомогою трьох модальностей (відчуття, зір, слух). Зрозуміло, що у кожної людини домінує своя модальність, то і матеріал необхідно відтворювати в трьох модальностях одночасно – для його кращого розуміння та засвоєння всіма учасниками навчального процесу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, упровадження артпедагогіки в систему підготовки майбутніх вчителів початкової освіти дозволяє освоїти нову галузь знань, опанувати нові методи навчання та виховання, найбільш сучасні та актуальні на сьогодні і зробити навчання більш результативним. Крім того, такі знання підвищують можливості пошуку нових творчих шляхів у професійній педагогіці. Все це сприяє кращому освоєнню дітьми та дорослими науки і мистецтва, а також – духовному та моральному розвитку, що є надзвичайно актуальним на сьогодні. Перспективами подальших розвідок із даної проблематики вважаємо розробку спецкурсу "Артпедагогіка як засіб професійної підготовки для майбутнього вчителя початкової освіти".

Література

1. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: учеб. [для студ.

сред. и высш. пед. учеб. заведений] / Е.А. Медведева, И.Ю. Левченко, Л.Н. Комиссарова, Т.А. Добровольская. – М. : Академия, 2001. – 248 с.

2. Корженко О. М. Артпедагогика сегодня: цели и перспективы развития [Текст] / О. М. Корженко, Е. А. Заргарьян // Теория и практика образования в современном мире: материалы III междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, май 2013 г.). — СПб. : Реноме, 2013. — С. 95-97.

3. Пастухова С. Ю. Использование возможностей художественной керамики как средства артпедагогики на занятиях с младшими школьниками. / <http://artkeramica.ru/artpedagogica.php/> All rights reserved. © Copyright 2006-2010.

4. Прикотенко Т.А. Художня творчість і артпедагогіка в системі підготовки майбутніх соціальних педагогів / Т.А. Прикотенко ISSN 1992-5786 Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.

5. Сорока О. В. Категоріальне розмежування понять "арттерапія" і "артпедагогіка" / О. В. Сорока // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К., Вінниця, 2013. – Вип. 35. – С. 459 – 465.

Е. В. Старченко

АРТПЕДАГОГІКА В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проанализированы предпосылки развития артпедагогики –одной из современных отраслей знания. Раскрывается понятие "артпедагогика" как средство развития возможности для самопознания и приобретения навыков необходимых будущим специалистам начального образования.

Ключевые слова: артпедагогика, искусство, будущие учителя начального образования, профессиональная подготовка.

Olena Starchenko

ART PEDAGOGY IN TRAINING INTENDING PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article deals with the factors of developing "art pedagogy" as one of the modern knowledge branch. The functions, general scientific, theoretical and organizational tasks of art pedagogics are defined. The art pedagogical maintenance and its basic tasks are characterized.

Key words: art pedagogics, art, intending primary school teachers, professional training.